In hoeverre kan een fonologische spellingbehandeling de spellingvaardigheid van leerlingen met hardnekkige spellingproblemen in groep 5-8 vergroten?

Beantwoord door Martine Gijsel (kennismakelaar Kennisrotonde)

4 mei 2023

KR. 1654

Kort antwoord

Behandelingen voor leerlingen met hardnekkige lees-/spellingproblemen zijn vaak fonologisch georiënteerd, aangezien deze leerlingen veelal moeite hebben met de fonologische verwerking van taal. Uit onderzoek blijkt dat een fonologische spellingbehandeling hun spellingproblemen kan verminderen. Sommige leerlingen bereiken zelfs het spellingniveau van een vergelijkingsgroep met gemiddelde spellers.

Antwoord

De begeleiding van leerlingen met spellingproblemen vindt op verschillende niveaus van intensiteit plaats. Deze niveaus zijn onderdeel van de *response to intervention* benadering en in de Nederlandse context vertaald naar het onderwijscontinuüm (Struiksma & Rurup, 2008). Hierbij worden vier ondersteuningsniveaus onderscheiden, waarvan de eerste drie worden uitgevoerd binnen de school. Ondersteuningsniveau 1 houdt in dat de leerkracht kwalitatief goed lees-/spellingonderwijs verzorgt voor alle leerlingen. Zwakkere spellers krijgen extra instructie en begeleiding (ondersteuningsniveau 2) en als dat niet voldoende helpt, een intensieve interventie op maat (ondersteuningsniveau 3).

Intensivering van de instructie zorgt ervoor dat een deel van de zwakke spellers weer op het niveau van de groep komt. Dat geldt echter niet voor iedereen: bij sommige leerlingen zijn de spellingproblemen zo hardnekkig, dat ze blijven bestaan, ondanks de extra inspanningen op school. De leerlingen kunnen dan het beste worden doorverwezen naar een gespecialiseerde behandeling in de gezondheidszorg (ondersteuningsniveau 4). Deze leerlingen hebben mogelijk dyslexie, maar dat hoeft zeker niet altijd het geval te zijn. Om een vermoeden van dyslexie te onderbouwen moet de hardnekkigheid van het probleem worden aangetoond. Hardnekkigheid blijkt uit een achterstand (vastgesteld door middel van een genormeerde toets) en didactische resistentie. Didactische resistentie kan pas worden aangetoond als een leerling gedurende minimaal een half jaar ten minste 1 uur per week een specifieke interventie op school heeft gehad. Hieraan wordt doorgaans op zijn vroegst halverwege groep 4 voldaan.

Zwakke fonologische verwerking veroorzaakt spellingproblemen

Leerlingen met spellingproblemen hebben veelal moeite met de fonologische verwerking van taal, oftewel met de klankstructuur. Fonologische verwerking bestaat uit verschillende facetten, zoals het fonologisch bewustzijn -het bewustzijn dat woorden of woorddelen verwijzen naar klankgroepen- en de toegankelijkheid van taalkennis (benodigde kennis snel kunnen ophalen uit het geheugen). Een goede fonologische verwerking is noodzakelijk voor een goede spellingvaardigheid. In de Engelstalige context blijkt dan ook dat expliciete instructie in fonologisch bewustzijn en fonologische interventies een positief effect hebben op de spellingvaardigheid (Galuschka, 2014).

Positieve effecten van fonologische behandeling op spellingprestaties

Een behandeling op ondersteuningsniveau 4 is vaak fonologisch van aard. De klankstructuur van woorden wordt expliciet aangeleerd en de behandelaar leert de leerlingen om bepaalde algoritmes aan te wenden om tot de juiste foneem-grafeemkoppelingen (spellen) te komen. Uit verschillende onderzoeken in de Nederlandse context blijken positieve effecten van een fonologische behandeling bij zeer zwakke spellers (Gijsel & Bosman, 2010; Tijms et al., 2003; Tilanus et al., 2016; Van Rijthoven et al., 2021). Hieronder bespreken we de belangrijkste resultaten uit deze onderzoeken. Al deze onderzoeken zijn uitgevoerd bij leerlingen met een diagnose dyslexie die in behandeling waren in de externe gezondheidszorg.

Tijms en collega's deden onderzoek naar het korte en lange termijn effect van het behandelprogramma Lexy in de behandeling van dyslexie (Tijms et al., 2003). Ruim twee derde van de deelnemers aan het onderzoek was tussen de 9 en 12 jaar. De behandeling richtte zich op het leren herkennen en toepassen van de fonologische en morfologische structuur van Nederlandse woorden. Na de behandeling bereikten de leerlingen een gemiddeld spellingniveau. Een jaar na de behandeling namen de spellingprestaties licht af, maar daarna bleven ze stabiel.

Gijsel en Bosman (2010) onderzochten het effect van de Fonologische en Leerpsychologische methode (F&L-methode) bij 392 leerlingen met dyslexie vangroep 4 t/m 8 op lezen en spellen. De leerlingen hadden bij aanvang van de behandeling een grote spellingachterstand. Na gemiddeld 8 en 16 individuele behandelingen lieten ze een significante verbetering zien van hun spellingprestaties. De leerlingen met ernstige spellingproblemen maakten voor het spellen van woorden een inhaalslag ten opzichte van de gemiddelde (niet-dyslectische) leerling.

Ook recenter onderzoek laat positieve effecten zien van een fonologische behandeling bij leerlingen met dyslexie (Tilanus et al., 2016). Tilanus et al. (2016) onderzochten bij 54 leerlingen met dyslexie in groep 4 het effect van een fonologische behandeling van 12 weken. Bij aanvang van de behandeling, halverwege groep 4, hadden de leerlingen met dyslexie een grote spellingachterstand. Tijdens de behandeling boekten deze leerlingen meer vooruitgang in spelling dan een gemiddelde groep lezers en spellers. Aan het eind van de behandeling was er geen significant verschil meer met de gemiddelde lezers en spellers.

Van Rijthoven et al. (2021) onderzochten het effect van een geïntegreerde lees- en spellingbehandeling bij 54 leerlingen met dyslexie in groep 4 tot en met 8, waarvan de meeste leerlingen in groep 4 en 5 zaten. In de behandeling was er gerichte aandacht voor de verbindingen tussen orthografie en fonologie en vice versa. Na de behandeling behoorde bijna de helft van de kinderen niet meer tot de zwakste 10% voor spelling.

Geraadpleegde bronnen

Gijsel, M. A. R., & Bosman, A. M. T. (2010). Het effect van de fonologische en leerpsychologische methode bij leerlingen met dyslexie. *Pedagogische Studiën*, *87*(2), 118-133.

Galuschka, K., Ise, E., Krick, K., & Schulte-Korne, G. (2014). Effectiveness of treatment approaches for children and adolescents with reading disabilities: A meta-analysis of randomized controlled trials. *PLOS ONE*, *9*(2), e89900.

Struiksma, C., & Rurup, L. (2008). *Onderwijscontinuüm, een denk- en werkwijze voor passend onderwijs*. CED groep.

Tijms, J., Hoeks, J. J. W. M., Paulussen-Hoogeboom, M. C., & Smolenaars, A. J. (2003). Long-term effects of a psycholinguistic treatment for dyslexia. *Journal of Research in Reading*, *26*(2), 121-140.

Tilanus, E. A., Segers, E., & Verhoeven, L. (2016). Responsiveness to intervention in children with dyslexia. *Dyslexia*, *22*(3), 214–232.

Van Rijthoven, R., Kleemans, T., Segers, E., & Verhoeven, L. (2021). Response to Phonics Through Spelling Intervention in Children With Dyslexia. *Reading & Writing Quarterly*, *37*(1), 17-31.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Martine Gijsel (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	logopediste
Onderwijssector:	po
Trefwoorden:	Spellingproblemen, behandeling, effectiviteit, fonologisch
Referentie:	Kennisrotonde. (2023). *In hoeverre kan een fonologische spellingbehandeling de spellingvaardigheid van leerlingen met hardnekkige spellingproblemen in groep 5-8 vergroten?* (KR. 1654)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.